Funktsiooni mõiste. Määramis- ja muutumispiirkonnad.

Funktsiooni määramispiirkond X – kõigi selliste muutuja x väärtuste hulk, mille korral f(x) on arvutatav.
Funktsiooni muutumispiirkond Y – muutuja y kõigi väärtuste hulk.

----

1. **Kas keha poolt läbitud tee pikkus on aja funktsioon?**
   Vastus: On küll, sest läbitud tee pikkus sõltub ajast.

2. **Keha liigub ühtlaselt kiirenevalt. Kas selle keha liikumise kiirendus on aja funktsioon?**
   Vastus: Ei ole, sest läbitud tee pikkus ei sõltu ajast.

3. **Kas keha mass on keha ruumala funktsioon, kui tihedus $\gamma = 1{,}7$?**
   Vastus: On küll, sest keha tihedus sõltub ruumalast ja massist.

4. **On antud funktsioon $f(x) = x^4 - 2x^3 + x^2 + 3x$. Leia**
   1) $f(0)$
   Lahendus: $f(0)$ tähendab seda, et muutuja x-i asemel tuleb panna väärtus 0 ja arvutada. Saame
   $f(0) = 0^4 - 2\cdot 0^3 + 0^2 + 3\cdot 0 = 0$
   2) $f(0{,}1)$
   Lahendus: $f(0{,}1) = 0{,}1^4 - 2\cdot 0{,}1^3 + 0{,}1^2 + 3\cdot 0{,}1 = 0{,}3081$
   3) $f(-1)$
   Lahendus: $f(-1) = (-1)^4 - 2\cdot(-1)^3 + (-1)^2 + 3\cdot(-1) = 1$
   4) $f(2)$
   Lahendus: $f(2) = 2^4 - 2\cdot 2^3 + 2^2 + 3\cdot 2 = 10$

5. **On antud funktsioon $f(x) = \dfrac{1-x^2}{1+x^2}$. Leia**
   1) $f(0)$
   Lahendus: $f(0) = \dfrac{1-0^2}{1+0^2} = 1$
   2) $f(x+2)$
   Lahendus: $f(x+2) = \dfrac{1-(x+2)^2}{1+(x+2)^2} = \dfrac{1-x^2-4x-4}{1+x^2+4x+4} = \dfrac{-x^2-4x-3}{x^2+4x+5}$
   3) $f\left(\dfrac{1}{x}\right)$
   Lahendus: $f\left(\dfrac{1}{x}\right) = \dfrac{1-\left(\dfrac{1}{x}\right)^2}{1+\left(\dfrac{1}{x}\right)^2} = \dfrac{1-\dfrac{1}{x^2}}{1+\dfrac{1}{x^2}} = \dfrac{x^2-1}{x^2+1}$
   4) $f(x)+1$

Lahendus: $f\left(x\right)+1=\frac{1-x^2}{1+x^2}+1=\frac{1-x^2+1+x^2}{1+x^2}=\frac{2}{1+x^2}$

5) $\boldsymbol{\frac{1}{f\left(x\right)}}$

Lahendus: $\frac{1}{f\left(x\right)}=\frac{1}{\frac{1-x^2}{1+x^2}}=\frac{1+x^2}{1-x^2}$

6. On antud funktsioon $\boldsymbol{f\left(x\right)=\frac{2x^2-5}{x+2}}$. Leia

1) $\boldsymbol{f\left(3x\right)}$

Lahendus: $f\left(3x\right)=\frac{2\cdot\left(3x\right)^2-5}{3x+2}=\frac{18x^2-5}{3x+2}$

2) $\boldsymbol{5f\left(x\right)}$

Lahendus: $5f\left(x\right)=5\cdot\frac{2x^2-5}{x+2}=\frac{10x^2-25}{x+2}$

3) $\boldsymbol{\sqrt{f\left(x\right)}}$

Lahendus: $\sqrt{f\left(x\right)}=\sqrt{\frac{2x^2-5}{x+2}}$

7. Näita, et $\boldsymbol{f\left(\frac{1}{x}\right)=\frac{f\left(x\right)}{x^4}}$, kui $\boldsymbol{f\left(x\right)=x^4+5x^2+1}$.

Lahendus:

Võrduse vasakpool: $f\left(\frac{1}{x}\right)=\left(\frac{1}{x}\right)^4+5\left(\frac{1}{x}\right)^2+1=\frac{1}{x^4}+\frac{5^{\left(x^2\right.}}{x^2}+1^{\left(x^4\right.}=\frac{1+5x^2+x^4}{x^4}=\frac{x^4+5x^2+1}{x^4}$

Võrduse parem pool: $\frac{f\left(x\right)}{x^4}=\frac{x^4+5x^2+1}{x^4}$

Vasak ja parem pool on võrdsed.

8. On antud hulk X = {x | -2; 1; 2; 5} ja seos f(x) = x^2. Leia selle seose põhjal funktsiooni väärtuste hulk Y.

Lahendus:

Arvutame antud seose abil argumendi igale väärtusele vastava funktsiooni väärtuse:

f(– 2) = $(-2)^2$ = 4;

f(1) = 1^2 = 1;

f(2) = 2^2 = 4;

f(5) = 5^2 = 25.

Vastus: Funktsiooni väärtuste hulk Y = {1; 4; 25}

9. On antud funktsioon y = x^2 + 1, kus x ∈{-1; 0; 1; 2; 3}. Leia funktsiooni muutumispiirkond. Skitseeri graafik.

Lahendus:

Arvutame antud seose abil argumendi igale väärtusele vastava funktsiooni

10. Leia funktsiooni y = 3x – 5 määramispiirkond. Skitseeri graafik.

Lahendus:

Kuna seose y = 3x – 5 järgi saab leida funktsiooni y väärtusi mistahes reaalarvulise x väärtuse puhul, siis on selle funktsiooni määramispiirkonnaks kogu

väärtuse. Saame
$f(-1) = (-1)^2 + 1 = 2;$
$f(0) = 0^2 + 1 = 1;$
$f(1) = 1^2 + 1 = 2;$
$f(2) = 2^2 + 1 = 5;$
$f(3) = 3^2 + 1 = 10.$
Vastus: Funktsiooni väärtuste hulk Y = {1; 2; 5; 10}

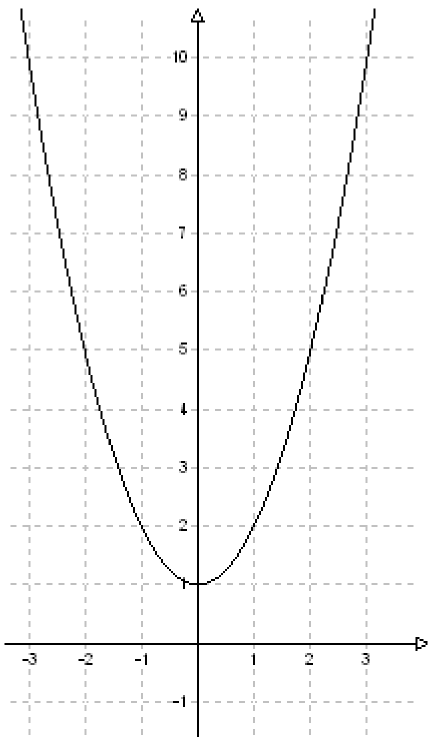

reaalarvude hulk.
Vastus: $X \in R$

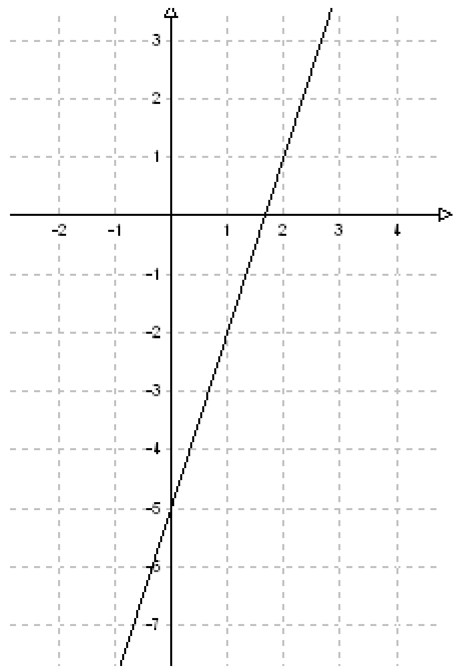

11. Leia funktsiooni $y = \dfrac{3}{x^2 - 2x}$ määramispiirkond. Skitseeri graafik.
Lahendus:
Antud funktsiooni määramispiirkonnaks on kõik reaalarvud, välja arvatud need, mis muudavad murru nimetaja nulliks. Selleks on võrrandi $x^2 - 2x = 0$ lahendid:
$x^2 - 2x = 0;$
$x(x - 2) = 0;$
$x_1 = 0;$
$x_2 = 2.$
Vastus: Funktsiooni määramispiirkond on $X = (-\infty;0) \cup (0;2) \cup (2;\infty)$

12. Leia funktsiooni $y = \sqrt{2x - 7}$ määramispiirkond.
Lahendus:
Et juuritav peab olema mittemegatiivne, siis
$\sqrt{2x - 7} \geq 0$
ehk
$2x - 7 \geq 0;$
$2x \geq 7;$
$x \geq 3{,}5.$
Vastus: Funktsiooni määramispiirkond on $X = [3{,}5; \infty)$.

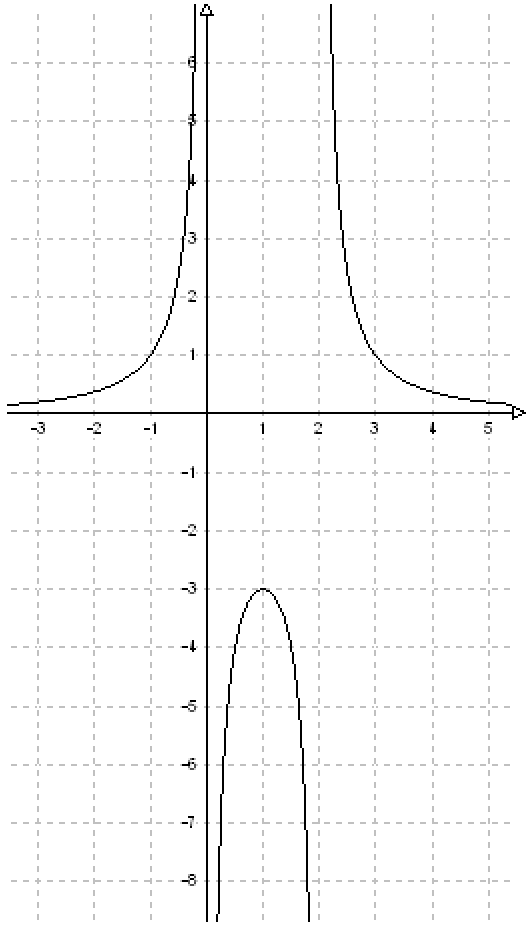

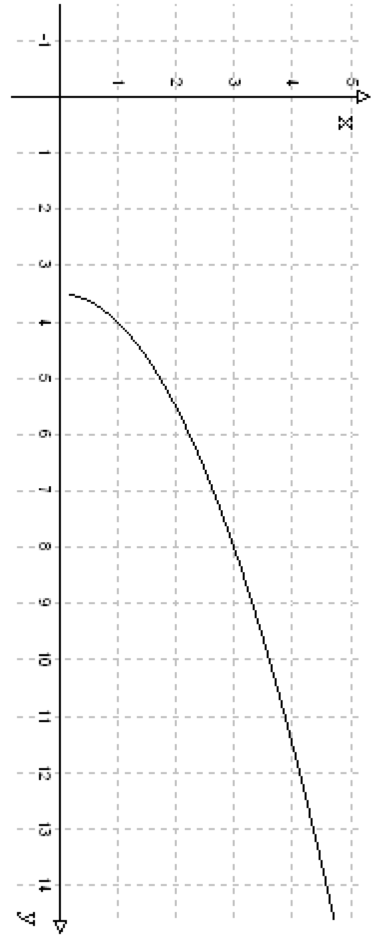

13. Leia järgmiste funktsioonide määramispiirkond.

1) $f(x)=\sqrt{2x^2+2x+7}$

Lahendus: Ruutjuurealune avaldis peab olema suurem või võrdne nulliga, sest negatiivsest arvust ei saa ruutjuurt võtta.

$2x^2+2x+7 \geq 0 \qquad \Rightarrow \qquad 2x^2+2x+7=0$**;**

$$x=\frac{-2\pm\sqrt{4-4\cdot 2\cdot 7}}{2\cdot 2}=\frac{-2\pm\sqrt{-52}}{4}$$

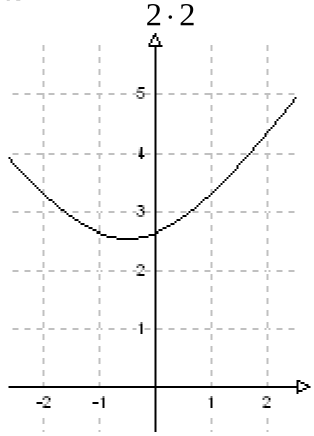

Sellel funktsioonil nullkohad puuduvad, kuid ta paikneb ülevalpool x-telge (vt graafikut). Näeme, et määramispiirkond on kogu reaalarvude hulk.

Vastus: $X=\boldsymbol{R}$

2) $f(x)=\sqrt{9x-x^2}$

Lahendus: *Lahendus*: Ruutjuurealune avaldis peab olema suurem või võrdne nulliga, sest negatiivsest arvust ei saa ruutjuurt võtta.

$9x - x^2 \geq 0 \quad \Rightarrow \quad 9x - x^2 = 0 \quad \Rightarrow \quad x(9-x) = 0 \quad \Rightarrow \quad x_1 = 0 \quad ja \quad x_2 = 9$

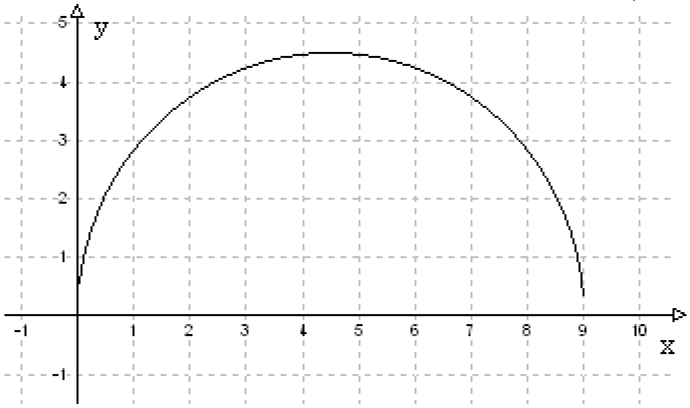

Muutuja x väärtused on määratud vahemikus nullist üheksani. Mõlemad otspunktid kaasa arvatud. Seega määramispiirkond $X = [0; \quad 9]$

3) $f(x) = \sqrt{x-2} + 3\sqrt{2-x} + \sqrt{x^2+4}$

Lahendus: Ruutjuurealune avaldis ei tohi olla negatiivne, seega saame mitu tingimust, mida peame arvestama.

$$\begin{cases} x - 2 \geq 0 \\ 2 - x \geq 0 \\ x^2 + 4 \geq 0 \quad \Rightarrow \quad \textit{on alati suurem nullist} \end{cases} \quad \Rightarrow \quad \begin{cases} x \geq 2 \\ x \leq 2 \end{cases} \quad \Rightarrow \quad x = 2$$

Vastus: Määramispiirkonnaks on punkt x = 2.

4) $f(x) = \dfrac{1}{x^2 - 3x + 2}$

Lahendus: Siin ei tohi murru nimetaja olla null, sest nulliga ei saa jagada. Saame siis $x^2 - 3x + 2 \neq 0$. Leiame ruutvõrrandi nullkohad. $x^2 - 3x + 2 = 0$. Nendeks on 1 ja 2. Seega muutuja x-i väärtusteks ei tohi olla arvud 1 ja 2.

Vastus: Määramispiirkond on $X = (-\infty; 1) \cup (1; 2) \cup (2; \infty)$

5) $f(x) = \dfrac{x}{|x|}$

Lahendus: x-i väärtuseks ei tohi olla 0. Teised arvud on lubatud.

Vastus: $X = (-\infty; 0) \cup (0; \infty)$